

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Investește în oameni !

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară nr.1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție 1.5 “Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: “**Valorificarea identităților culturale în procesele globale**”

Beneficiar: **Academia Română**

Numărul de identificare al contractului: **POSDRU/89/1.5/S/59758**

Cercetător postdoc: Dr. Octavian Buda

Expert coordonator: Acad. Constantin Bălăceanu-Stolnici

Evoluția medicinei legale românești: între oportunități locale și egalitatea de șanse în plan științific european

Se pare că primul medic care a folosit denumirea de „*medicină legală*” a fost italianul Paolo Zacchia, medic al papei Inocențiu al X-lea, consultant al tribunalului ecleziastic (Rota Romana) și savant multilateral de vocație renașcentistă. Enciclopedia acestuia i-a conferit numele de „Omniscius”. În cele 10 volume ale tratatului *Questiones medico-legales*, și apărute în jurul anului 1666, el abordează capitolele clasice ale medicinei legale la care anexează și 85 de păreri și decizii ale curții ecleziastice Rota Sacra.

Cristalizarea medicinei legale ca specialitate medicală de sine stătătoare începe odată cu permanentizarea obiceiului justiției de a solicita ajutorul unor persoane cu experiență (medici, chirurși, moașe) pentru judecarea proceselor privind viața, integritatea corporală și sănătatea omului, explicarea infracțiunilor. Apelul la acești specialiști, sporadic până în secolul al XV-lea, începe să fie reglementat juridic în secolul al XVI-lea (1532, *Constitutio Criminalis Carolinae*) și secolul al XVII-lea (1603, *Edictul din Nantes*; 1656, *Praxis Criminalis*) pentru ca apoi să fie fundamentat pe baze științifice în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, o dată cu integrarea medicinei legale în învățământul medical. Din această epocă datează lucrarea lui Fortunato Fidelis „*De Relationibus Medicorum Libri Quator*” care poate fi considerată drept primul tratat de medicină legală.

Până la Revoluția franceză din 1789, cadrul procedural penal nu era favorabil dezvoltării expertizelor medicale (dezbaterile erau adesea secrete, acuzatul fiind lipsit de apărare, iar mărturia inculpatului, considerată „regina probelor” era adesea smulșă prin tortură etc.). În secolul al XIX-lea procedura judiciară încetează să mai fie secretă și devine publică, și de aceea opiniilor experților li se solicită o cât mai mare rigoare, imparțialitate, cinste și probitate științifică. Dezvoltarea unei categorii de specialiști medicali specializați (medicină legală) a exercitat la rândul ei o influență reciprocă asupra dezvoltării concepțiilor de drept și procedură juridică (spre exemplu, alienatul mintal, nebunul - scapă de rigorile justiției,

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

pruncuciderea ajunge să beneficieze de o pedeapsă mai blândă decât omorul, anomaliile sexuale beneficiază de o interpretare mai justă) și asupra îmbogățirii și diversificării probelor științifice utilizate în cauze judiciare (de exemplu în stabilirea cauzei morții, a identității persoanei, a filiației, a elucidării mecanismelor diverselor vătămări și crime).

În învățământul medical, medicina legală apare mai întâi ca o disciplină secundară, predată în cadrul altor catedre (precum anatomie patologică, igienă, toxicologie, psihiatrie) și numeroși medici, cu alt profil de bază au adus contribuții esențiale în dezvoltarea medicinei legale. Iată câteva exemple: la Paris, Mateo Joseph Orfila (1787-1853), apoi Alphonse Devergie (1798-1879) au fost concomitent profesori de chimie, respectiv de dermatologie și de medicină legală. Auguste Ambroise Tardieu (1818-1879) a fost patolog, igienist și medic legist cu preocupări de psihiatrie judiciară. Alexandre Lacassagne (1843-1924) și Paul Camille Brouardel (1837-1906) - acesta din urmă fiind mentorul lui Mina Minovici - s-au ocupat de asemenea și de probleme de igienă și de medicină legală. Astfel, medicul legist ajunge să aibă o vocație complexă, îmbrățișând un fel de enciclopedism medical, o gândire holistică - unică printre ramurile medicinei.

În țările germane, pe lângă legăturile medicinei legale cu igiena, se consolidează orientarea anatomică și morfopatologică; se editează cărți de diagnostic pe cadavru - în 1858 de către berlinezul Johann Ludwig Casper (1796-1864) și cunoscutul atlas de medicină legală publicat la Viena în 1878 de Eduard von Hofmann (1837-1897). Această orientare a fost continuată de Albin Haberd (1868-1933) la Viena, de Fritz Strassmann (1858-1940) la Berlin și alții.

Primele elemente de medicină legală de la noi se regăsesc în codexurile de legiuiri ale lui domnitorilor Matei Basarab și Vasile Lupu și anume: „Cartea Românească de Învățătură de la Pravilele Împărătești” tipărită la Iași în 1646 și „Îndreptarea Legii” tipărită la Târgoviște în 1652. În acestea se fac referiri la expertiza în cazuri de otrăvire, rănire, nebunie, deflorare, sodomie. Sunt astfel indicați medicii care puteau să facă expertize, precum și modul cum acestea trebuiau executate. Sunt enumerate o serie de infracțiuni cum ar fi pruncuciderea, atentatele împotriva moravurilor, incestul, sodomia, violul, sugrumarea, rănirile și otrăvirile probleme ce fac parte din preocupările medicinei legale. Astfel, *Cartea Românească de Învățătură*, publicată sub oblăduirea lui Vasile Lupu, cuprinde mai ales texte de jurisdicție penală, traduse de Eustratie Logofătul și inspirate după codice și tratate bizantine și postbizantine. Iată, de pildă, în glava a noua a *Pravilelor Împărătești* se scrie: „pentru ceta ce-și va ucide pre tată-său sau pe mumă-sa, ce certare va avea”, astfel se arată că trimiterea la spital a fiului bolnav atrage după sine decăderea lui totală - din punct

UNIUNEA EUROPEANA

GUVERNUL ROMANIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
SI PROTECTIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
CERCETĂRII
TINERETULUI
SI SPORTULUI
OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

de vedere legal, a tatălui din calitatea sa de părinte, un efect juridic similar, și anume pierderea statutului filial decurgea din internarea în spital de către copii a părintelui ajuns în neputință - este ceea ce astăzi este privită ca o punere sub interdicție din punct de vedere juridic. Legiuirea lui Matei Basarab, publicată în 1652 sub titlul *Îndireptarea Legii*, a rezultat din preluarea ca atare și din prelucrarea atât a unor scrieri juridice bizantine, cât și a materialelor incluse în *Cartea românească de învățătură*, apărută dincolo de Milcov cu șase ani mai înainte. Marea Pravilă de la Târgoviște cuprinde și o amplă secție de texte filozofico-teologice, dintre care unele vădesc o bine conturată preocupare pentru tematica medico-biologică. Aflăm aici clare luări de poziție în problemele de genetică, embriologie, fiziologie și fiziopatologie, întemeiate pe o concepție mai mult sau mai puțin spiritualistă și teistă despre substratul și mecanismele fenomenelor vitale, concepție care pe alocuri se prezintă ca o variantă simplificatoare a umoralismului hipocratic și mai cu seamă cel galenic.

Sfârșitul epocii feudale este marcat pe plan juridic de cele două mari momente legislative: Legiuirea Caragea (aplicată în Țara Românească începând cu 1 septembrie 1818) și Codul Calimach (intrat în vigoare din 1817 în Moldova), în care se consacră răspunderea civilă întemeiată pe vinovăție, indiferent că este intenționată sau nu.

Spre exemplu, în Legiuirea Caragea se stipulează că va interveni răspundere civilă doar în cazul în care există un prejudiciu, o greșeală și un raport de cauzalitate între acestea. Legiuirea nu omite nici răspunderea proprietarilor de animale pentru daunele provocate de ele.

Codul Calimach aduce în domeniul răspunderii unele noutăți, și anume, reglementează două cazuri de exonerare de răspundere: este situația nebunului și a pruncului, pentru care, însă, vor fi răspunzători cei care îi au în îngrijire. Izolarea la mănăstire se făcea la începutul secolului al XIX-lea la cererea familiei și după dispoziția Divanului, a Departamentului Trebilor Dinlăuntru sau a domnitorului pentru fapte ca: „*necuviniță*” până la agresiune față de mamă, pentru un soț bețiv și alienat sau pentru un tânăr „*zurbagiu*” (poate un bolnav schizofren sau oligofren) și nu se elibera decât după porunca acelorași autorități. Totuși, aceste prevederi au mai mult un caracter laic și nu medical. Ele de fapt sunt traduceri după scrieri în limba greacă, la care au fost adăugate câteva elemente autohtone. De asemenea, Codul lui Caragea (1818) considera nevinovat „*copilul mic*” și „*nebunul sau smintitul la minte*”.

Regulamentele Organice din 1831 se constituie într-o reorganizare internă a Principatelor. Sfatul orășenesc a preconizat o serie de alte măsuri vizând modernizarea orașelor. Astfel, se prevede înființarea unor servicii publice de strictă necesitate (serviciul de pompieri, de alimentare cu apă, medical și farmaceutic, oficiul de stare civilă s.a.). Se prevăd, de asemenea, o serie de măsuri de igienă publică, cu caracter medico-legal, cimitirele și industriile insalubre fiind scoase în afara orașelor s.a.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
CERCETĂRII
TINERETULUI
ȘI SPORTULUI
OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Medicina legală ajunge să devină specialitate universitară de sine stătătoare odată cu înființarea în anul 1856 de către Carol Davila a Școlii de Chirurgie devenită ulterior Școala Națională de Medicină și Farmacie. În 1861, Gheorghe Atanasovici devine primul profesor de medicină legală la Școala Națională de Medicină și Farmacie, pentru ca apoi, același medic, să devină în anul următor - 1862, Medic Legist al Capitalei și membru al Consiliului Sanitar Superior, funcție pe care o deține până în 1867, iar între 1869-1877 va preda - în continuare - medicina legală la Facultatea de Medicină din București, el părăsind ulterior țara și stabilindu-se în Bulgaria vecină.

În 1862 se înființează pe lângă Ministerul de Interne și Ministerul Justiției un laborator de chimie destinat să servească lucrărilor practice ale învățământului medical și care să fie în același timp la dispoziția instanțelor judiciare pentru cercetări chimico-legale. În anul 1865, prin apariția Codului Penal și de Instrucție Criminală a fost stabilit rolul medicului într-o serie de cauze judiciare.

În 1879 a fost numit profesor de psihiatrie și medicină legală Alexandru Șutzu (1837-1919), acestuia revenindu-i meritul de a fi inițiat atât învățământul universitar de psihiatrie clinică la Ospiciul Mărțuța cât și lucrările practice de medicină legală - el mergea consecvent cu studenții din spital în spital, acolo unde se efectau autopsii medico-legale. Medicină legală și toxicologie au mai predat la Facultatea de Medicină din București Dr. N. Negură și Dr. D. Sergiu. În 1897, catedra de psihiatrie și medicină legală se scindează, medicina legală fiind preluată de Mina Minovici.

În 1899 Mina Minovici este confirmat apoi profesor definitiv la catedra Facultății din București.

Morga din București avea să fie înființată în 1892 de Mina Minovici (1858-1933). Mina Minovici a studiat farmacia și apoi medicina, fiind deosebit de apreciat de Carol Davila. În 1885, el va pleca pentru specializare în medicină legală la Paris sub îndrumarea profesorului Paul Brouardel, una din personalitățile marcante ale medicinei legale europene de la sfârșitul secolului trecut, orientându-se încă de la început către probleme de medicină legală și toxicologie. Printre marile personalități pe care le-a cunoscut s-a numărat și Louis Pasteur în laboratorul căruia a și lucrat o perioadă de timp.

Teza sa de doctorat în medicină și chirurgie, susținută la Paris în 1888, trata o problemă importantă în cadrul medicinei legale și anume moartea subită în urma traumatismelor abdominale și laringeale: *Étude medico-legale sur la mort subite à la suite de coups sur l'abdomen et le larynx*. După susținerea tezei, Mina Minovici se specializează în medicină legală lucrând ca asistent al profesorului Paul Brouardel și studiind totodată recente achiziții din toxicologie cu profesorul Jules Ogier. Din această perioadă datează un important studiu asupra alcaloizilor cadaverici și inițiază un memoriu privind reformarea învățământului și a

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

practicii medico-legale din Romania. La întoarcerea în țară avea să inaugureze primul institut - „**Morga orașului**” la 20 decembrie 1892, în prezența Ministrului Justiției de atunci, Alexandru Marghiloman și a primarului Pache Protopopescu. Mina Minovici, a înscris atunci, în 1892. pe frontispiciul holului mare din instituția creată de el, de pe strada Căuzași, și demolată de regimul comunist în 1985, dictonul care subliniază rolul acestei discipline în sistemul judiciar: „*MEDICINA DUX AUXILIUMQUE JUSTITIAE*” (medicina este conducătoarea și ajutorul justiției). Prin inaugurarea acestei instituții în București s-au pus practic bazele științifice ale activității medico-legale moderne din România.

Cu acest prilej, Minovici, în calitatea sa de director al institutului recent înființat, arăta că: „*medicina, această artă de a vindeca, pe lângă partea ei individuală, care asigură omului cel dintâi și cel mai principal din toate bunurile, sănătatea, fără de care nimeni nu se poate bucura pe acest pământ, are și o parte socială. Ea se ocupă prin igienă de sănătatea fizică și morală a populației și prin medicină legală de menținerea raporturilor sociale, de faptele medicale relative la drepturile și datoriile cetățenilor ce formează societatea. Medicina legală este așadar chemată a rezolva probleme de justiție socială. Traiul în societate implică datorii și drepturi cu baza cărora justiția este însărcinată iar medicina legală aduce justiției în acest scop servicii de o imensă importanță*”.

Din 1898, frontispiciul clădirii, pe care era scris „Morga orașului” va fi schimbat cu cel de „**Institutul medico-legal**”. Mina Minovici a condus institutul până în 1932. În 1913 au început o serie de lucrări de extindere care a fost întrerupte de primul război mondial, dar reluate și finalizate în 1924, institutul cuprinzând săli de expunere și conservare frigorifică a cadavrelor aduse la expertiză, săli de autopsie. De asemenea, institutul avea un laborator foto - incluzând analize de antropologie criminală cu antropometria de tip Bertillon, laborator de microscopie, toxicologie, anatomie patologică, o instalație de experiențe fiziologice, o instalație de radiotelegrafie, un mare amfiteatru și în mod special muzeul - de o rară bogăție și o amplă bibliotecă de specialitate.

Modernitatea acestei instituții avea să fie subliniată de multe personalități ale medicinei legale internaționale. Spre exemplu, profesorul Victor Balthazard de la Paris, odată cu inaugurarea unei noi clădiri a Institutului de Medicină Legală de la Paris din 1924, recunoștea influența avută de vizita la București în privința construcției institutului francez. Prin decret publicat în „Monitorul Oficial” din 5 martie 1925, Institutul medico-legal avea să poarte numele profesorului fondator.

În ceea ce privește învațământul universitar, în 1897, prin scindarea catedrei de psihiatrie și medicină legală deținută de profesorul Alexandru Șutzu se creează o nouă catedră independentă de medicină legală condusă de același Mina Minovici.

Între anii 1928-1930 Mina Minovici avea să publice monumentalul *Tratat complet de medicină*

UNIUNEA EUROPEANA

GUVERNUL ROMANIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
SI PROTECTIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
CERCETĂRII
ȘI SPORTULUI
OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

legală în 2 volume „*rodul meditațiilor observațiilor și experimentării personale în decursul unei vieți de om*”. Între 1919-1930 Mina Minovici a fost ales de patru ori decan al Facultății de Medicină din București și a fost de asemenea primul director al Institutului de Perfecționare Stomatologică înființat în 1929 la Spitalul Colțea din București, instituție ce a jucat un rol deosebit în evoluția stomatologiei românești.

Profesorul german Ludwig Aschoff (1866-1942) de la Facultatea de Medicină din Freiburg, profitând de șederea în București în timpul ocupației germane 1916-1918, a luat cu el copii după toate planșele profesorului român indicându-le apoi, cu probitate științifică, la prelegerile pe care le-a susținut în Germania în ceea ce privește proveniența lor. De asemenea, același Victor Balthazard de la Paris se slujea și el de planșele furnizate de Mina Minovici, subliniind că adesea se găsesc în aceste planșe, leziuni atipice rar întâlnite în practica medico-legală și evident cu mare valoare didactică.

În prelungirea acestei clădiri, Nicolae Minovici (1868-1941), succesorul lui Mina, avea să construiască o nouă sală pentru autopsii, spațioasă, dotată cu ferestre mari, mobilată cu patru mese și dulapuri cu instrumente. Există posibilitatea ca acele mese să fie rotite așa încât poziția cadavrului față de sursa de lumină să se schimbe. În apropiere a fost amenajată și o mare încăpere frigorifică cu rafturi pentru conservarea prin frig a cadavrelor. Medicina legală - conducătoare și în același timp ajutor al justiției, a fost spiritul și crezul științific a unei cariere de excepție a celor frați Minovici. După terminarea Primului Război Mondial, în urma unirii Transilvaniei cu România, ia ființă Universitatea din Cluj (1919); Nicolae Minovici pleacă din București, numit aici profesor titular de Medicină legală, trecând la organizarea învățământului de Medicină legală. La Cluj, publică, împreună cu doctorul Mihail Kernbach „Tehnica autopsiei medico-legală”. Mihail Kernbach îi va succeda la catedră, după ce Nicolae Minovici pleacă la București pentru a prelua catedra devenită vacantă, în 1932, în urma pensionării profesorului Mina Minovici.

Facultatea de Medicină din Iași a fost înființată oficial în anul 1879. În anul școlar 1882-1883 programa analitică prevedea și disciplina de medicină legală. Pentru aceasta a fost înființată catedra de medicină legală sub conducerea profesorului Ciurea. El deține funcția de profesor al Catedrei de medicină legală până în anul școlar 1851-1852, când a fost numit ca suplinitor al acestei catedre George Bogdan (1859-1930). Bogdan este inițiatorul și organizatorul Școlii românești de Medicină legală din cadrul Facultății de medicină din Iași.

Titular al catedrei de medicină legală de la Universitatea din Iași, pe care a condus-o timp de aproape 4 decenii (1891-1930) și medicul legist al Iașului, George Bogdan a predat cursul de medicină legală atât la Facultatea de medicină, cât și la cea juridică. Prin activitatea sa științifică, didactică și practică, el a fost pionierul medicinei legale pe aceste meleaguri. Și învățământul practic cunoaște o înflorire deosebită. Lucrările practice constau în lucrări de tehnică microscopică, medicină legală, redactare de rapoarte medico-

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
SI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

legale, lucrări microscopice de histopatologie medico-legală, autopsii medico-legale făcute de studenți în serii de 3-4 studenți. Odată cu mărirea localului de prosectură și medicină legală și cu dotarea localului cu noi instalații și instrumente atât de necesare lucrărilor practice de medicină legală, fapt petrecut în 1934, începe o eră nouă modernă în afirmarea și recunoașterea și pe plan internațional a școlii de medicină legală din cadrul Universității din Iași. Dintre elevi și colaboratori, s-au distins N.P. Bălan (1880-1961) succesorul său la catedră (1930-1952), autor al unor experimente inedite în medicina legală și Maria Ropală Cickersky.

Catedra de medicină legală la București în anii de după război a fost condusă de profesorul Teodor Vasiliu (1897-1961), urmat de un interimat al profesorului de anatomie patologică Emil Crăciun (1896-1976). La scurt timp însă, doctorul Ioan Moraru a ocupat postul de conferențiar la catedră, pe care a condus-o până în anul 1970, când a devenit director la Institutul Victor Babeș; în toată această perioadă 1960-1970 el a fost și director al Institutului Medico-Legal.

Bibliografie

1. *** (1980) *Istoria științelor în România - Medicina*, Ed. Academiei, București;
2. **Beliș V** (1995) *Definiția, preocupările, istoricul și organizarea Medicinii Legale* în: Beliș V (sub red.): *Tratat de Medicină Legală*, Ed. Medicală, 1995, București, vol. I, 7-38;
3. **Bologa VL, Milcu Ș** - sub red. (1972) *Istoria medicinei românești*, Ed. Medicală, București, 216, 260, 267;
4. **Brătescu G** - sub red. (1983) *Momente din trecutul medicinei*, Ed. Medicală, București;
5. **Clark M, Crawford C** - eds. (1994) *Legal medicine in history*, Cambridge History of Medicine series, Cambridge University Press, 1994, pp. XI, 364;
6. **Curran WJ** (1980) *History and development*, in: *Modern Legal Medicine, Psychiatry, and Forensic Science*. Edited by Curran WJ, McGarry AL, Petty CS. FA Davis Co. Philadelphia, pp 1-26;
7. **Gomoiu V** (1923) *Din istoria medicinei și a învățământului medical în România înainte de 1870*, Tipografia Cultura, București, 109, 120-121;
8. **Majuru A** (2005) *Familia Minovici, univers spiritual*, Editura Institutului Cultural Român, București;
9. **Minovici M** (1928) *Teaching and Practise of Legal Medicine in Romania*, in: *Methods and Problems of Medical Education*, Ninth Series, The Rockefeller Foundation, New York;
10. **Sanbar S** (2004) *Legal medicine: historical roots and current status*, in: *Legal Medicine* (ed 6). Edited by Sander. CV Mosby, St. Louis, pp 3-11;
11. **Setlacec D** (1995) *Medicina românească - medicină europeană (1859-1916)*, Ed. Medicală, București;
12. **Smith S** (1954) *The history and development of legal medicine*, in: *Legal Medicine*. Edited by Gradwohl RB. CV Mosby, St. Louis, pp 1-19;